

РАНКО РИСОЈЕВИЋ

ДВИЈЕ КРАТКЕ ПРИЧЕ

ПОЗИВ НА ПОВРАТАК

*Ако мислиш да заиста долазиш и одлазиш, то је заблуда.
Дозволи да ти покажем пут на коме нема доласка и одласка.*

Из једне зен приче

Дошло је вријеме о коме у свом скиталачком животу ниси размишљао. Вријеме старости, у коме пред собом видиш само данас, ако си већ дочекао јутро. Када легнеш, увече, окупе те другачије мисли, сасвим нове, а у ствари веома старе. Много старије од тебе.

Не можеш више ништа бити, осим сјећање. Околина то зна боље од тебе. Не допушта ти да се у било чему такмичиш с младима. Твоје тијело се буни против тебе, не само да тражи више одмора него измишља аутоимуне болести. Шта је то? – питао си се. Истекао гарантни рок, да ти кажемо метафорички. Шта, онда, да радим? Зар мораш нешто радити? Морам. Такав сам. Бар да се нешто запитам. Да заборавим. Зато и постоје питања. Она најкраћа и најједноставнија. Али не баш лака. Хајде, покрени се!

Гдје си сада? Не гдје сам него гдје си, јер то питам оног себе који се само сјећа, вјероватно прихватајући све већ горе описано у оних неколико кратких реченица. То једва да су реченице, али ипак јесу. Дакле?!

У овом тренутку, док сводиш кратки и нејасни рачун свога живота, гдје си? Огледаш се око себе, све ти је одједном непознато. Годинама си маштао о томе, читао проспекте, проучавао карте и планове, скупљао паре, а ево сада као да је радост у теби нагло пресакнула. Како се то десило? У коме се то тренутку десило?

Прелазео си из једне сале Лувра у другу, селио се од Леонарда ка Рубенсу, ухвативши одједном у себи неки далеки знак да станеш, да разгледање више нема смисла јер не допире до оног дијела твоје душе који си хтио, крећући се, непрестано, хранити и напојити на правом извору.

Или си мијењао линију метроа како би свратио на чувени бу-вљак, али возови су одједном за тебе отишли у бестрагију, слушао си их у даљини како бесмислено лупају и клопарају. Ниједан не иде тамо гдје би ти се ишло.

Гдје сам? – питаш се. Шта то овдје радим?

Заиста, ништа ту није направљено по твојој мјери и за тебе.

Бјежи, душо моја, ка оним странама које памтимо, јер се овом храном, овим изобиљем посвуда наоколо, изгледа, болећива моја, ти не можеш више хранити. Ниси ти од оних који гдје заноће, ту им је постеља, који другог дома немају осим ове куполе небеске.

Ниси, пуст и самотан, од оних који нису оставили у далеком граду, у далекој улици нејасног имена, у малој кући можда, са таваном, или пак обичном стану каквих је на милионе, ни куче ни маче – у теби се одбљескују лица и имена најдражих који очекују крај телефона, излазе на капију да виде поштара, е, да би једну ријеч, једну реченицу, неку поруку од тебе дочекали.

Не, такве си сусретао, питао се шта им је у души, коме припадају, шта очекују, пролазници живота!

Гледаш велике и непознате звијери у зоолошким вртovima, али у мислима ти се мота олињала стара мачка која дријема уз стару пећ или обијени радијатор, у ушима ти танки лавез кучета што је већ одрасло и које те можда ни препознати неће кад спустиш руку на врата малог врта утонулог у ноћну тишину. Пренуће се и сунути према вратима бијесно режећи, лудо лајући. А ти с ове стране, сав устрептао, питаћеш се – је ли сав твој пут имао смисла?

А можда је у твом повратку једини прави смисао твојих путовања. Оном коначном. Ако ни због чега другог, због повратка требало је отпутовати. Требало је запутити се у далеку земљу и далеке градове, због тог повратка.

Шта је прави повратак? Гдје да се вратим? Ко ме ту очекује?

Моји су преци стално бјежали, па су и мене научили томе, а да нисам знао да моја путовања нису откривања него бјежања. Колико смо само промијенили боравишта? Које је моје, гдје треба да се вратим, коначно и вјечно? Да добијем бар неко обиљежје на гробу са именом и презименом.

Али, чему то? Колико је гробова остало тамо гдје више нико не зна смисао било чијег гроба и његовог имена?! Нарочито оних

гдје натпис није довршен, стоји већ годинама име рођења, али нема године смрти. Као да ту треба да буде сахрањен сам Ахасвер.

То је сан. Врло једноставан. Мајка ми доноси чај. Лежим у кревету, болестан. Кад оздравиш, ти ћеш отићи, каже ми.

Али ћу се вратити, одговарам јој.

Гдје да се вратиш? Мене више неће бити међу живима.

То није важно, одговарам јој. Вратићу се да лежим покрај тебе, кад већ нема оца који је остао тамо, у Русији, како си рекла.

Остави се тога, буди на путу чак и када умреш. Као прашина по којој газиш. Нека честица у вјетру што дува тим путевима, час у једном, час у другом смјеру.

ШПИГЛО ПУНО ТАЈНИ*

Свако огледало има своје тајне, није то ништа ни ново ни неуобичајено, али мене занима искључиво наше велико огледало, звано шпигло. Иако је било мени даровано, у вријеме рушења хотела „Балкан”, завршило је у мајчиној соби. То ми се чинило природним слиједом догађаја.

Мајка је била изненађена поклоном. Нисам јој рекао ни ко га је поконио, ни коме је тај поклон уручен. Знала је одакле је и то јој је било сасвим довољно. Иначе није била радознала особа, настојала је да се држи неког свог средњег пута на коме има свега помало. Оних неколико прича које је објавила у београдској *Правди* више су одушевиле нас него њу саму. Читала је много, све што би јој дошло под руке, наша кућна библиотека имала је и чисто женских књига, како смо одређивали љубавне романе, *herzig*, али су преовлађивале књиге Српске књижевне задруге и још неколико озбиљних издавача. Посебно је вољела романе из српске историје, приче о краљевима, Светом Сави, и народне пјесме и бајке. Кроз све то смо прошли и ми, својом вољом или њеним наметањем. Стрпљиво и упорно, на крају бисмо прочитали. Све су њене приче говориле о томе, као да је хтјела да настави час епску причу, час Кочићеве змијањске мотиве. Није вољела социјалну књижевност што је као зараза улазила у школе и омладину. Крлежа јој је био стран, остале није хтјела ни да види, чак ни совјетске писце. Није се упуштала у расправе о томе, све је то за њу била ствар срца, а не ума.

Али, сваку је бајку знала готово наизуст. Ту није правила разлике између француских, њемачких или руских бајки, све су јој биле једнако драге, иако је Андерсен некако био на првом мјесту.

---

* Прича органски припада роману *Бескућник*, али сам је изоставио из коначне верзије. (Прим. аутора)

Све ово причам због огледала у коме је видјела себе изван овог простора и свога времена.

Говорила је:

Први пут сам видјела себе у том шпиглу, што су га купили Узуновићи кад су преузели „Балкан”, пред моју удају. У њему сам угледала дјевојку, обучену у вјенчаницу, коју сам знала и нисам знала. Огледала сам се изненађена својом сликом, схватајући да никада више нећу бити тако лијепа као што сам у њему, том чаробном шпиглу, у том ванвременом тренутку. Ту сам слику запамтила и дража ми је од ових неколико фотографија које још чувам. Толико сам се била навикла на њега, да сам понекад једва чекала да одем у кафану на састанак само да бих се видјела у шпиглу. Имала сам утисак да се и оно радује том мом огледању. Још само ово, драго ми је то шпигло и због просте чињенице да није из Беча него из Триесте.

У тој је реченици била сва она, једноставна и компликована. Али не само она, вјероватно је и свака од њених друга, чланица Кола Српкиња Бањалучанки осјећала нешто слично. Само што је она могла да се огледа и послјије рушења „Балкана”.

И Трст је, мајко, била Аустроугарска.

Другачији је свијет тамо, Ђорђе мој, не заборави то никада.

Шпигло ће у нашој кући бити све до њене продаје, када смо га пренијели код нас у „Пелагићеву”, гдје смо га ставили на крај ходничкића, у полумрак у коме смо се огледали и нисмо. Вида јесте, али како год да освијетлимо ходничкић, увијек је то био контралихт и лице је било у сјени.

Волим да сам сва у сјени, говорила је мајка, да не видим своје пропадање.

Болест је тада већ ухватила маха и она није имала ону некадашњу свјежину и живост која је плијенила мушки свијет и плашила њене противнице.

Имала је своје обожаваоце, како не би имала. Знао сам неке из Бањалуке, али оне из Београда нисам.

Знао сам, играјући се, рећи: Огледало, огледалце, ко је најљепши на свијету? Оно ми је одговарало: Твоја мајка!